04/06/2020

Η προσέγγιση της Ιστορίας είναι μία χειρουργική επέμβαση

/ Νέοι και Εκκλησία

Ο καλύτερος τρόπος, για να ξεκινήσει ένα τέτοιο άρθρο, θα ήταν ένας ορισμός της επιστήμης της ιστορίας. Υπάρχει όμως; Είναι σημαντικό να αναφέρω ότι ανά τους αιώνες έχουν έρθει στο προσκήνιο αρκετοί ακριβείς επιστημονικοί ορισμοί, χωρίς όμως κανένας από αυτούς να είναι επαρκής στο σύνολό του, σύμφωνα με την επιστημονική κοινότητα. Ωστόσο, αυτό που δε μπαίνει σε διαπραγμάτευση είναι η άποψη ότι η γνώση του παρελθόντος είναι απαραίτητη για την κατανόηση του παρόντος· Historia magistra vitae – λέει ο Κικέρων (106-43 π.Χ.) –, δηλαδή «η ιστορία είναι δασκάλα της ζωής». Αν συμφωνήσουμε σε αυτήν την προσέγγιση, ότι είναι ανάγκη να γνωρίζουμε το παρελθόν μας, τις ρίζες μας, για να καταλάβουμε τον προορισμό μας, τότε η ιστορία δεν είναι υπόθεση μόνο των ιστορικών αλλά

όλων όσων θέλουν να έχουν μία ολοκληρωμένη ταυτότητα ατομικά και εθνικά.

Πότε η ιστορία έγινε επιστήμη;

Είναι αξιοσημείωτο πως η ιστορία ήταν η πρώτη σε σύγκριση με τις άλλες ανθρωπιστικές και κοινωνιολογικές επιστήμες που απέκτησε πανεπιστημιακή έδρα (Αγγλία, 1622 μ.Χ.). Σε αυτούς τους πρώτους αιώνες, μετά το τέλος του Μεσαίωνα, οι ιστορικοί ασχολούνταν αποκλειστικά με την αρχαία ιστορία και απώτερος στόχος αυτής της πρώτης επιστημονικής προσέγγισης ήταν ο εμπλουτισμός των γνώσεων των διπλωματών και των κρατικών υπαλλήλων. Σταδιακά, από τα τέλη του 18ου αι. (Αμερική, ιστορικές εταιρείες) ως τις αρχές του 19ου αι., μορφοποιείται στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη (Πρωσία, Γαλλία και Αγγλία) αυτό που ονομάζουμε σήμερα επιστήμη της ιστορίας. Έκτοτε πολλές σχολές άνοιξαν και πολλοί ιστορικοί άφησαν το στίγμα τους με τις θεωρητικές τους απόψεις για την προσέγγιση της ιστορίας, της αλήθειας και της αντικειμενικότητας.

Η ιστορία του σήμερα

Σήμερα το ενδιαφέρον για την ιστορία όλο και μεγαλώνει. Αυτό γίνεται φανερό από τον πολλαπλασιασμό μυθιστορημάτων, κινηματογραφικών ταινιών, ντοκιμαντέρ κλπ με ιστορικά θέματα. Δεν ήταν πάντοτε έτσι, καθώς για τον απλό κόσμο, που μοχθούσε για την καθημερινή του επιβίωση, η ιστορία ήταν πρακτικά άχρηστη. Η σημερινή, όμως, δομή των κοινωνιών επιτρέπει σε αυτούς που ασχολούνται επαγγελματικά με την ιστορία, να βγάζουν τα προς το ζην.

Η επιστημονική προσέγγιση της ιστορίας

Η προσέγγιση της ιστορίας επιστημονικά είναι θέμα λεπτού χειρισμού, είναι μία χειρουργική επέμβαση που απαιτεί λεπτό χέρι γυναίκας και μάτι αετού. Οι πληροφορίες, οι καταγραφές, τα μνημεία, οι μαρτυρίες, τα κτερίσματα και τα ιστορικά κείμενα είτε είναι σε πληθώρα είτε είναι σε έλλειψη, είναι δίκοπο μαχαίρι. Ειδικότερα, η πληθώρα υλικού, ενώ δίνει την δυνατότητα διασταύρωσης των πηγών, οδηγεί σε αμηχανία λόγω της δυσκολίας αξιολόγησης του εν λόγω υλικού, καθώς απαιτείται πολύς χρόνος, για να ελεγχθεί – με αυστηρότητα – η εγκυρότητα των πηγών. Από την άλλη, η έλλειψη επαρκών πηγών αφήνει μεγάλα περιθώρια για λάθη και αναπάντητα ερωτήματα. Σε κάθε περίπτωση, ο ιστορικός πρέπει να είναι υποψιασμένος. Συγκεκριμένα, αφού εξετάσει αν μία πηγή είναι χρήσιμη, οφείλει να ελέγξει πόσο αντικειμενικός είναι ο συντάκτης της, πόσο κοντά (χρονικά) στα γεγονότα χρονολογείται η δημιουργία της – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η παλαιότητα αποτελεί αποκλειστικό κριτήριο εμπιστοσύνης – και, φυσικά, εάν είναι

πλαστή. Τέλος, μια τέτοια έρευνα, για να είναι ολοκληρωμένη, χρειάζεται συνεργασίες και με άλλους επιστημονικούς τομείς όπως αρχαιολογία, επιγραφική κ.α.

Οι απαιτήσεις της ιστορίας και το χρέος του ιστορικού

Η προσέγγιση της ιστορίας δεν είναι κάτι απλό και γρήγορο. Αναλυτικότερα, οι μακρόχρονες έρευνες χρειάζονται μήνες ή και χρόνια, για να επιβεβαιωθούν, ενώ πολλές φορές οι ιστορικοί, μολονότι διαβάζουν τις ίδιες πηγές και μία πληθώρα – συχνά μη εύκολα διαχειρίσιμης – βιβλιογραφίας, καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα. Επιπλέον, η πλήρης αντικειμενικότητα είναι αδύνατο να επιτευχθεί, αφού κάθε ιστορικός, όταν ξεκινά τον ερευνητικό του συλλογισμό, αναπόδραστα πιστεύει – σε πολλές περιπτώσεις – σε κάποια αλήθεια, την οποία προφανώς έχει αποδεχθεί ως μέλος της κοινωνίας που του παρέχει συγκεκριμένα ερεθίσματα, αντιλήψεις και στερεότυπα, τα περισσότερα υποσυνείδητα. Το προσωπικό ζήτημα του κάθε επιστήμονα είναι ότι θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος ότι μπορεί να καταλήξει αλλού, σε άλλα συμπεράσματα.

Το επάγγελμα του ιστορικού είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι έγκειται στην ερμηνεία. Ο ιστορικός καλείται να απαντήσει όχι μόνο στο πότε, πού και τι έγινε αλλά και στο πώς και το γιατί έγινε. Δεν υπάρχει ιστορία εκτός του κοινωνικού πλαισίου, αλλά όλες οι ιστορικές αφηγήσεις είναι ενταγμένες σε αυτό. Ιστορικός είναι αυτός που γίνεται ένα με την εποχή που μελετά, περπατά στα στενά σοκάκια και τα καλντερίμια, τις βασιλικές αυλές και τις επικίνδυνες συνοικίες, είναι αγκαζέ με τα ιστορικά πρόσωπα, εξετάζει κίνητρα, ερμηνεύει τις πράξεις, τα λόγια και κρίνει τα πάντα όσο μπορεί πιο δίκαια. Ακόμη, γίνεται το μελάνι στην πένα των συνθηκών, μεταμορφώνεται σε σφαίρα και μαχαίρι σε κάθε μάχη· μα κυρίως, γίνεται ο αυστηρός δικαστής πίσω από κάθε αξιολόγηση πηγής, είναι καχύποπτος! δεν έχει μόνο μία προσέγγιση και δεν επαναπαύεται με το «προφανώς»· δε λέει αυτά που θέλουν οι ακροατές να ακούσουν, αλλά αυτά που οι έρευνες δείχνουν. Μία προσέγγιση που μπορεί να συνοψίσει τα παραπάνω ικανοποιητικά είναι του Αντώνη Λιάκου: «Η ιστορία αποτελεί μία πειθαρχημένη διανοητική δραστηριότητα η οποία ελέγχει την αξιοπιστία των πηγών της, τον συσχετισμό των δεδομένων με τα συμπεράσματα, είναι ανοιχτή σε διάλογο και δεν επιβάλλεται αξιωματικά· τέλος συνεχώς αναστοχάζεται πάνω στην μέθοδο και τη θεωρία της».

Κλείνοντας, κατά την προσωπική μου άποψη και εμπειρία, είναι μαγευτική η γεύση που αφήνει η ενασχόληση με τη ιστορία, τις δυνατότητες και τις δυσκολίες της έρευνας, την ανυπότακτη θέληση του επιστήμονα ιστορικού για την αναζήτησης της αλήθειας. Από την άλλη, θα ήθελα όλοι να προβληματιστούμε για την

κατάχρηση και απλοποίηση τη ιστορίας, τη χρήση της για ιδιοτελείς σκοπούς, αλλά και την απαξίωση της πολλές φορές σε ατομικό και εθνικό επίπεδο. Τι θα λέγατε, όμως, να ξεκινήσουμε μια σταδιακή αλλαγή; ξεκινώντας από τον εαυτό μας και κατ' επέκταση από την ιδιαίτερη πατρίδα μας και καταλήγοντας σε εθνικό επίπεδο μία εσωτερική, αθόρυβη, αλλά, τελικά, ανεκτίμητη επανάσταση με... ουσία!

Π. Σ. Γ.
φοιτητής Ιστορικού & Αρχαιολογικού ΕΚΠΑ

ΠΗΓΗ: ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ